

YÜRÜTMENİN DURDURULMASI KARARLARINDA GEREKÇE SORUNU

Zehra KARAKUŞ IŞIK*

ÖZ

2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 27. maddesine göre, yargı organları idari işlemin uygulanması halinde telafisi güç veya imkânsız zararların doğması ve idari işlemin açıkça hukuka aykırı olması şartlarının birlikte gerçekleşmesi durumunda yürütmenin durdurulmasına karar verebilirler. Yürütmenin durdurulması kararlarında idari işlemin hangi gerekçelerle hukuka açıkça aykırı olduğu ve işlemin uygulanması halinde doğacak telafisi güç veya imkânsız zararların neler olduğunun belirtilmesi zorunludur. Uygulamada yürütmenin durdurulması talebinin reddine ilişkin kararların sadece kanundaki şartların gerçekleşmediği belirtilerek gerekçesiz şekilde verildiği görülmektedir. Yürütmenin durdurulmasına karar verilirken ise, yine gerekçe şartının tam anlamıyla yerine getirildiğini söylemek güçtür. Zira gerekçede, dava konusu işlemin "açıkça hukuka aykırılık" taşıdığına ilişkin yapılacak değerlendirmelerin, nihai karar verirken hâkimi kısıtlayacağı düşünülmektedir. Oysa Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde de korunan adil yargılanma hakkı ve Anayasa'nın 141. maddesi gereğince yargı kararlarının tarafların itiraz ve savunma haklarını kullanabilmelerine uygun şekilde gerekçeli olarak verilmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yürütmenin Durdurulması, Gerekçe, Açıkça Hukuka Aykırılık, Telafisi Güç veya İmkânsız Zarar, Adil Yargılanma Hakkı

THE PROBLEM OF GROUND IN DECISIONS FOR THE STAY OF EXECUTION

ABSTRACT

According to Article 27 of the Administrative Judicial Procedure Law No: 2577, administrative judiciary may decide to stay the execution of the administrative act in case the following conditions are met together: if its execution may cause serious or irreparable damage and if administrative act is clearly illegal. In the decisions for the stay of execution, it is mandatory to specify on which grounds the administrative

* **Arş. Gör. Dr.** Ondokuz Mayıs Üniversitesi Ali Fuad Başgil Hukuk Fakültesi, İdare Hukuku Anabilim Dalı / SAMSUN, e-posta: zehra.karakus@omu.edu.tr.

ORCID: 0000-0003-2637-4273.

DOI : 10.34246/ahbvuhfd.1065435

Yayın Kuruluna Ulaştığı Tarih : 15/11/2021

Yayınlanmasının Uygun Görüldüğü Tarih: 11/01/2022

procedure is expressly in contradiction to the law and what damages that are hard to recover or impossible to recover will arise if the procedure is applied. In practice, it seems that decisions regarding the rejection of the request for stay of execution are given without ground, only by stating that conditions laid down by the law were not fulfilled. On the other hand, it is still difficult to say that the ground requirement is properly fulfilled when deciding stay the execution. Because, the evaluations to be made in the ground concerning the fact that the administrative act in question is "expressly in contradiction to the law" will restrict the judge when making his/her final decision. However, in accordance with the right to a fair trial, which is also protected in the European Convention on Human Rights, and Article 140/1 of the Constitution, judicial decisions must be made with ground on an appropriate basis so that the parties can exercise their right to appeal and defense.

Keywords: *Stay to Execution, Ground, Expressly in Contradiction to the Law, Hard to Recover or Impossible to Recover, Right to a Fair Hearing Trial.*

GİRİŞ

İdarelere kamu hizmetlerini yürütürken üstün ve ayrıcalıklı yetkiler tanınır. İdare ilgililerin rızasını, muvafakatini almadan idari işlemler tesis ederek mevcut hukuki durumu değiştirebilir ve bu idari işlemler, idare tarafından geri alınıncaya veya mahkeme tarafından iptal edilinceye kadar hukuka uygun kabul edilir. Dolayısıyla tesis edilen idari işlemin iptali için dava açılması dava edilen idari işlemin yürütmesini durdurmaz ve işlem ilgilisi hakkında sonuç doğurmaya devam eder. Bu durumun ortaya çıkardığı sakıncaların giderilmesi amacıyla 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 27. maddesinde yürütmenin durdurulması müessesesi kabul edilmiştir. Bu düzenlemeye göre yargı organları davacının talebi üzerine, idari işlemin uygulanması halinde telafisi güç veya imkânsız zararların doğması ve idari işlemin açıkça hukuka aykırı olması şartlarının birlikte gerçekleşmesi durumunda, yürütmenin durdurulmasına karar verebilir. Böylece dava sonuçlanıncaya kadar işlemin hukuki sonuç doğurmasının önüne geçilmiş olur.

2577 sayılı Kanun'da yürütmenin durdurulması kararlarının gerekçeli olarak verilmesi gerektiği açık bir şekilde ifade edilmiştir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 6. maddesi ile Anayasa'nın 36. maddesinde yer alan adil yargılanma hakkının bir uzantısı olarak yargı yerlerinin kararlarında yasal olarak haklı bir gerekçeye dayanması gerekmektedir. Ayrıca Anayasa'nın 141. maddesinde de bütün mahkemelerin her türlü kararlarının gerekçeli

olması öngörülmüştür. Bu bakımdan yürütmenin durdurulması kararlarının da mutlaka gerekçeli bir şekilde verilmesi gerekmektedir. Gerekçeli karar ilkesi hakkaniyete uygun yargılamanın gereğidir. Kararların gerekçeli olmasıyla tarafların mahkemeye güven duymaları sağlanır ve itiraz veya savunma haklarını kullanması kolaylaşır. 2577 sayılı Kanun'da yürütmenin durdurulması kararına karşı başvurulabilecek özel bir itiraz yolunun öngörülmüş olması ve şartların varlığı halinde ikinci kez talep edilebilmesi gerekçeli karar hakkını önemli hale getirmektedir.

Uygulamada gerek yürütmenin durdurulması talebinin kabulüne gerekse reddine ilişkin kararlarda gerekçe şartının çoğu zaman tam olarak gerçekleşmediği görülmektedir. Zira yürütmenin durdurulması kararları, davayı sona erdirmeyen geçici nitelikte kararlardan olduğundan yargılama devam ederken işlemin hukukiliği hakkında değerlendirme yapılması hâkimlerin ihsas-ı reyde¹ bulanacakları endişesini taşımalarına sebep olmaktadır. Ancak kanun koyucunun öngördüğü gerekçe şartını yerine getiren hâkimin, kararını hukuki olarak gerekçelendirmesi dava konusuna ilişkin görüşünü önceden açıklaması anlamına gelmemektedir. Hâkimin tarafsızlığını sağlamak adına gerekçe şartını yerine getirmemesi idare hukukunun gelişimini olumsuz anlamda etkilerken, tarafların yargı organlarına karşı adalet duygusunu zedeler. Bu kapsamda çalışmada, yürütmenin durdurulması kararlarının hukuki niteliği ve etkisi sonrasında gerekçeli karar ilkesinin adil yargılanma hakkı açısından önemi ele alınacaktır. Ayrıca, yürütmenin durdurulması talebinin kabulüne veya reddine ilişkin kararların gerekçeli olarak verilmesinin ihsas-ı rey anlamına gelip gelmediği tartışılacaktır.

I. YÜRÜTMENİN DURDURULMASI KARARININ HUKUKİ NİTELİĞİ ve ŞARTLARI

İdari işlemin temel özelliklerinden biri olan hukuka uygunluk karinesi, bir idari işlem hakkında iptal davası açılmış olsa dahi, bu işlemin icrai etkisini işlem iptal edilene kadar sürdürmesi anlamına gelmektedir.² Bu ilkenin sakıncası,

¹ İhsas-ı Rey, "görüşün hissettirilmesi" veya "bir kimsenin (kendi) düşüncesini belli etmesi" olarak ifade edilir (Ejder Yılmaz, Hukuk Sözlüğü, 6. Bası, Yetkin Yayınları, 2001, s. 394).

² Ragıp Sarıca, "Tehir-i İcra", Danıştay Kararları ve Yürütmenin Durdurulması, Türk Hukuk Kurumu Yayınları, 1966, s. 27; Zehreddin Aslan, İdari Yargı'da Yürütmenin Durdurulması, Gözden Geçirilmiş 2. Bası, Alfa Yayıncılık, 2001, s. 20; Bahtiyar Akyılmaz/ Murat Sezginer/ Cemil Kaya, Türk İdari Yargılama Hukuku, 4. Bası, Savaş Yayınevi, 2020, s. 391-392; Ramazan Çağlayan, İdari Yargı Kararlarının Sonuçları ve Uygulanması, Asil Yayıncılık, 2004, s. 74-75.

hukuka aykırı bir işlemin iptaline karar verilene kadar ilgilisi bakımından olumsuz sonuçlar doğurabilmesidir. Yürütmenin durdurulması müessesesi de hukuka aykırı idari işlem uygulandığında ortaya çıkması muhtemel telafisi güç zararların³ en azından dava sonuna kadar önlenmesi ve ertelenmesi veya dava sonunda verilecek bir iptal kararının etkisini yitirmeden sonuçlarını doğurabilmesi amacıyla getirilmiştir.⁴ Bu yönüyle yürütmenin durdurulması kararları hukuk düzeni içinde varlık kazanmış hukuka aykırı kararın, ilgilisi bakımından telafisi güç veya imkânsız zararlar doğurabilme ihtimali halinde, işlemin uygulanmasını dava sonuna kadar erteleyen ve davacının lehine sonuç doğuran kararlardır. İdari yargılama usulünde yürütmenin durdurulması kararları, idarenin üstün ve ayrıcalıklı yetkilerini dengelemek açısından önemli bir işleve sahiptir. Yürütmenin durdurulması kararlarında gerekçenin önemini ortaya koyabilmek için bu başlık altında öncelikle yürütmenin durdurulması kararının idari ve yargısal niteliği hakkında yapılan tespitlere yer verilerek, idari yargı yerlerinin yürütmenin durdurulması kararını verme sürecine ilişkin açıklamalarda bulunulacaktır.

A. Yürütmenin Durdurulması Kararının İdari ve Yargısal Niteliği

1960'lı yıllarda yürütmenin durdurulması kararlarının belli bir uyumsuzluğu çözmeyen, geçici, değiştirilebilen ve kaldırılabilen niteliklerinden dolayı idari karar olarak değerlendirilmiş olsa da,⁵ son yıllarda yürütmenin durdurulması kararlarının da yargısal karar olduğu görüşü doktrinde çoğunlukla kabul görmektedir.⁶ Yargı organları idari fonksiyon niteliğinde işlemler tesis edebilse de, bir mahkeme tarafından verilen ve hukuki uyumsuzluk veya hukuka aykırılık çözme fonksiyonuna ilişkin⁷ hukuki

³ Turgut Candan, Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu, 4. Bası, Adalet Yayınevi, 2011, s. 652.

⁴ Metin Günday, "Yürütmenin Durdurulması Kararı ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar", İdari Yargı Sempozyumu, 2000, s. 14; Akyılmaz/ Sezginer/ Kaya, s. 391; Gürsel Kaplan, İdari Yargılama Hukuku, 3. Baskı, Ekin Yayınevi, 2018, s. 402; Çağlayan, s. 76-77.

⁵ Hayri Domaniç, "Danıştay Kararları ve Bir Kısım Basın", Son Havadis Gazetesi, 15.02.1966 (Aktaran: İbrahim Özden Kaboğlu, "Yürütmenin Durdurulması", 1976, 4, Ankara Barosu Dergisi, s. 648).

⁶ Kaboğlu, s. 649; Yıldırım Uler, İdari Yargıda İptal Kararlarının Sonuçları, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1970, s. 4-5; Bahadır Kılınç, Anayasa ve İdare Hukukunda Yürütmenin Durdurulması, Adil Yayınevi, 1998, s. 25; Aslan, s. 28; İl Han Özay, Günışığında Yönetim II Yargısal Korunma, On İki Levha Yayıncılık, 2010, s. 251; Çağlayan, s. 77.

⁷ Kemal Gözler, İdare Hukuku, 1. Cilt, 3. Bası, Ekin Yayınevi, 2019, s. 44-45. Ayrıca bkz. Kemal Gözler, "Mahkeme Kararlarının Yayınlanması Sorunu", (Yayın Tarihi: 25 Kasım

gerekçeye dayandırılmış irade açıklaması yargısal karar olarak adlandırılır.⁸ İptal davası açılırken ya da iptal davası açıldıktan sonra davanın herhangi bir aşamasında idari yargı yerinden yürütmenin durdurulması talep edilebilir. Bu bakımdan yürütmenin durdurulması, sadece ilk derece yargılamasında değil; kanun yolları aşamasında talep edilebilen bir tedbir ve idari yargı yerlerinin 2577 sayılı Kanun'da öngörülen şartların gerçekleşmesi halinde verilebilen bir yargı kararıdır.

Yürütmenin durdurulması kararlarının yargısal kararlar olduğuna ilişkin tespitin ardından gelen bir diğer tartışma bu kararların hangi tür yargısal karar olduğuna ilişkindir. Hâkimin karar verdikten sonra yargılamaya devam edip etmemesine yani davadan elini çekip çekmemesine göre yargı kararları temelde “ara karar” ve “nihai karar” olarak ikiye ayrılmaktadır.⁹ Yürütmenin durdurulması kararının nihai karar olmadığına şüphe bulunmamakla birlikte, kararın niteliği hakkında farklı görüşler ileri sürülmüştür. Yürütmenin durdurulması kararının yargısal niteliği açısından ara karar olup olmadığı ve ihtiyati tedbir niteliğinde sayılıp sayılmayacağı doktrinde tartışılmaktadır. Bu tartışma hakkında görüş birliğinin olmaması biraz da yürütmenin durdurulması kararının idari yargılama hukukuna özgü bir kurum olmasından kaynaklanmaktadır. Ancak, yine de yürütmenin durdurulması kararının niteliğine ilişkin bu tartışmalar müessesenin özelliklerini ortaya koyması açısından önemlidir.

Ara kararlarda çoğu zaman davanın esastan görüşülebilmesi için ilgili makamdan gerekli bilgi ve belge talep edilir.¹⁰ Bu yönüyle ara kararlar, davanın ilerlemesine yardımcı olan davanın esasına ve nihai hükme etkisi olabilecek kararlardır.¹¹ Yürütmenin durdurulması kararları belli bir hukuki duruma son vermesi ve itiraza konu olabilmesi başta olmak üzere birçok yönüyle mahkemelerin ara kararlarından ayrılırlar.¹² Yürütmenin durdurulması taleplerinin harca tabi olması ve ilam şeklinde yazılması talebin reddi ya da kabulü şeklinde iki farklı karar verilebiliyor olması bile yürütmenin

2020), <www.anayasa.gen.tr/mah-karar-yayini.htm> Erişim Tarihi 12.05.2021.

⁸ Hakan Pekcanitez/ Oğuz Atalay/ Muhammet Özekes, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Hükümlerine Göre Medeni Usul Hukuku, 10. Bası, Yetkin Yayınları, 2011, s. 530.

⁹ Pekcanitez/ Atalay/ Özekes, s. 530.

¹⁰ Kılınç, s. 33-35.

¹¹ Metin Kıratlı, “Yürütmenin Durdurulması”, 1966, XXI (4), Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, s. 181; Kılınç, s. 33.

¹² Günday, s. 19.

durdurulması kararlarının ara karar olarak kabulünü güçleştirmektedir.¹³ Yürütmenin durdurulması kararının kaldırılabilir olma özelliği, hüküm öncesinde verilebilmesi ve yargılamaya son vermemesi bakımından ara karar olduğu iddia edilse bile aslında yürütmenin durdurulması kararları tam bir ara karar olma özelliği de göstermez.¹⁴

Kararın davanın esasına etki etmeyen sonradan oluşabilecek telafisi güç veya imkânsız zararları önlemek için öngörülmuş olması yürütmenin durdurulması kararının tedbir niteliğini ortaya koyar.¹⁵ İhtiyati tedbir, “kesin hükme kadar devam eden yargılama boyunca, davacı veya davalının (dava konusu ile ilgili olarak) hukuki durumunda meydana gelebilecek zararlara karşı öngörülmuş, geçici nitelikte, geniş veya sınırlı olabilen” bir hukuki korumadır.¹⁶ Danıştay, yürütmenin durdurulması müessesesini, iptal davalarına sıkı sıkıya bağlı, adli yargıdaki ihtiyati tedbirden farklı, bütünüyle idari yargıya özgü idari yargı denetim biçimi olarak ifade ederken,¹⁷ diğer yandan yürütmenin durdurulması kararının usul, konu, sonuç ve yerine getirilme hususları bakımından ihtiyati tedbirden farklı olduğuna dikkat çekmektedir.¹⁸ Örneğin, yürütmenin durdurulması açılmış bir iptal davasında talep edilebilirken, ihtiyati tedbir dava açılmadan önce de talep edilebilir. Ayrıca, yürütmenin durdurulması talebiyle idari işlemin veya yargı kararının uygulanmasının durdurulması talep edilirken, ihtiyati tedbir talebi bir şeyin yapılması, yapılmaması konusunda taraflara emir verilmesi, bir malın bir yerden alınıp başka bir yere teslimi gibi hususlarda olmaktadır.¹⁹ Bu çerçeveden

¹³ Ünal Demirci, “Yürütmenin Durdurulması-2”, 2007, 497, Maliye ve Sigorta Yorumları, s. 47.

¹⁴ Aslan, s. 38-39. Onar, yürütmenin durdurulması kararını, idari işlemin nihai karar verilene kadar ertelenmesi hususunda verilen bir “ara karar” olarak değerlendirirken (Sıddık Sami Onar, İdare Hukukunun Umumi Esasları, 3. Cilt, İsmail Akgün Matbaası, 1966, s. 1970), Uler de, müessesenin koruyucu tedbir niteliğine dikkat çekerek kararın benzer şekilde “ara karar” olduğunu ifade etmiştir (Uler, s. 4). Gözübüyük de, yürütmenin durdurulması kararlarının ara karar olduğu kanaatindedir (A. Şeref Gözübüyük, Yönetmelik Yargı, 30. Bası, Turhan Kitabevi, 2010, s. 451).

¹⁵ Aslan, s. 38-39.

¹⁶ Pekcanitez/ Atalay/ Özekes, s. 661.

¹⁷ Danıştay 10. D. 15.02.1990, E. 1989/ 2490, K. 1990/270, Lexpera İçtihat Bankası, www.lexpera.com.tr.

¹⁸ Danıştay 3. D. 22.11.1978, E. 1978/1158, K. 1978/1213; Danıştay İDDGK 28.12.1978, E. 1978/80, K. 1978/76. Aktaran: Kılınç, s. 27(44 numaralı dipnot).

¹⁹ Sami Akural, İdari Yargıda Yürütmenin Durdurulması Kararlarının Etki ve Sonuçları, 1. Cilt, Danıştay Tasnif ve Yayın Bürosu Yayınları, 1976, s. 123.

bakıldığında, yürütmenin durdurulması kararları, işlemin uygulanmasını erteleyen koruyucu tedbir niteliğindedir.²⁰

Danıştay, istikrar bulmuş kararlarında yürütmenin durdurulması kararının dava konusu işlemin uygulanmasını durduran, icrailik niteliğini askıya alan ve söz konusu işlemin tesisinden önceki hukuki durumun geri gelmesini sağlayan geçici nitelikte bir karar olduğu görüşündedir.²¹ Bazı kararlarında da, idari işlemi esas hakkında karar verilinceye kadar askıya alan, davanın esastan karara bağlanmasıyla birlikte etkisini yitiren ve iptal kararının yerine getirilmesinde ileride yaşanabilecek zorlukları ortadan kaldırmaya hizmet eden geçici tedbir niteliğinde bir karar olduğunu ifade etmiştir.²² Danıştay'ın tutumundan da anlaşılacağı üzere, yürütmenin durdurulması kararları aslında davacıya sağladığı geçici hukuki koruma yönüyle öne çıkmaktadır.²³

Sonuç olarak, idari yargılama usulünde yürütmenin durdurulması kararlarının; anlaşmazlığı nihai olarak çözümlememesi, geçici nitelikte olması, kesin hüküm teşkil etmemesi, değiştirilebilir ve hatta kaldırılabilir olması gibi özellikleriyle her ne kadar ara karar olarak değerlendirilmesi mümkünse de bir ihtiyati tedbir gibi geçici koruma sağlaması ancak ihtiyati tedbirden farklı içeriğe sahip olması açısından²⁴ idari yargıya özgü bir karar türü olduğu ifade edilebilir.²⁵

B. Yürütmenin Durdurulması Kararının Hukuki Etkisi

Yürütmenin durdurulması kararının etkisinin ne olacağı konusunda mevzuatta açık bir düzenleme olmadığından doktrinde önceleri yürütmenin

²⁰ Kılınç s. 26.

²¹ Danıştay 5. D. 11.03.1997, E. 1996/2957, K. 1997/546; Danıştay 5. D. 20.09.1994, E.1994/4960, K.1994/4062, Lexpera İçtihat Bankası, www.lexpera.com.tr.

²² Danıştay 13. D. 10.02.2009, E. 2007/15262, K. 2009/1606, Lexpera İçtihat Bankası, www.lexpera.com.tr.

²³ Tekinsoy da, yargılama hukukları açısından kurumlar arasındaki benzerliğin ortaya konulması bakımından yürütmenin durdurulması müessesesinin geçici koruma tedbirleri başlığı altında değerlendirilebileceğini ifade etmektedir (M. Ayhan Tekinsoy, İdari Yargılama Hukukunda Yürütmenin Durdurulması, Savaş Yayınevi, 2013, s. 162-163).

²⁴ Yürütmenin durdurulması kararları bir Danıştay kararında ifade edildiği şekliyle "iptal davalarına sıkı sıkıya bağlı, adli yargıdaki ihtiyati tedbirden farklı idari yargıya özgü idari yargı denetim biçimidir." (Danıştay 10. D. 15.02.1990, E. 1989/2490, K. 1990/270, Lexpera İçtihat Bankası, www.lexpera.com.tr).

²⁵ Bu yöndeki görüşler için bkz. Akural, s. 123; Orhan Özdeş, "İdari Yargıda Yürütmenin Durdurulması ve Niteliği" 1979, 9, Danıştay Dergisi 32-33, s. 7; Ramazan Çağlayan, İdari Yargılama Hukuku, 9. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Eylül 2017, s. 579.

durdurulması kararının dava konusu işlem üzerindeki etkisine dair farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Onar, yürütmenin durdurulması kararlarının idari işlemin kanuna aykırılığını göstermeyen, sadece dava konusu işlemin uygulanmasını dava sonuna kadar durduran kararlar olduğunu ifade etmektedir.²⁶ Bu kapsamda, yürütmenin durdurulması kararının etkisi geçici olduğundan, bu kararın verilmesiyle iptal kararının doğuracağı ağır sonuçların ortaya çıkmayacağını, hukuken iptal edilmemiş işleme dayanılarak tesis edilen işlem ve eylemlerin hükümsüz sayılmayacağını ifade etmiştir. Yazara göre, yürütmenin durdurulması kararı alındığı tarihten itibaren hüküm ve sonuçlarını doğurur.²⁷ Sarıca'ya göre, verilen yürütmenin durdurulması kararı ile işlemin hukuka uygunluk karinesi çürümüştür²⁸ ve işlem yapıldığı andan önceki durum kendiliğinden geri gelir.²⁹ Kıratlı, yürütmenin durdurulması kararlarının etkisini geçmişe ve geleceğe doğru olarak iki şekilde incelemiştir. Bu görüşe göre dava konusu işlem hakkında yürütmenin durdurulması kararı verilmesi ile birlikte kararın etkileri yapıldığı tarihe kadar yürümektedir. Dava konusu işlemin tesis edilmeden önceki halinin davanın esasen sonuçlanana kadar devam etmesi, yürütmenin durdurulması kararlarının geleceğe doğru etkisini gösterir.³⁰ Nihayetinde, yürütmenin durdurulması kararlarının hüküm ve sonuçlarının geçmişe yürüdüğü yönünde doktrinde genel kabul oluşmuştur.³¹ Bu kapsamda idari makamlar yürütmenin durdurulması kararıyla birlikte, yürütmesi durdurulan işlemde önceki hukuki durumu temin etmelidirler.³² Ancak yürütmenin durdurulması talebinin reddine ilişkin kararlardan dava konusu işlem etkilenmeyeceğinden, hukuki durumda herhangi bir değişiklik

²⁶ Onar, s. 1971; Benzer şekilde Aslan, yürütmenin durdurulması kararının verilmesiyle idari işlemin ortadan kalmadığını ancak kararla birlikte işlemin yürütülmesinin askıya alındığını ifade etmektedir (Aslan, s. 79).

²⁷ Onar, s. 1971-1973; Bu görüşe katılan Altay' a göre; "Yürütmenin durdurulması kararında dava konusu işlem varlığını sürdürmeye devam ettiğinden bu kararlar, geriye dönük olarak değil, verildikleri tarih gözetilerek bu tarih itibarıyla dava konusu işlem öncesi hukuki durumun geçerliğini sağlamaktadır." (Evren Altay, "Yargı Kararlarının Uygulanması", Danıştay Başkanlığı 139. Yıl Sempozyumu, Ankara, 2007, s. 120).

²⁸ Ragıp Sarıca, "Tehir-i İcra Kararlarının Yerine Gelmesi", Danıştay Kararları ve Yürütmenin Durdurulması, Türk Hukuk Kurumu Yayınları, 1966, s. 33.

²⁹ Sarıca, s. 36.

³⁰ Kıratlı, s. 192; Benzer yöndeki açıklamalar için bkz. Kaplan, s.407.

³¹ Günday, s. 21; Uler, s. 7; Sarıca, s. 35; Aslan, s. 33; Akyılmaz/ Sezginer/ Kaya, s. 400; Çağlayan, İdari Yargılama Hukuku, s. 582.

³² Akyılmaz/ Sezginer/ Kaya, s. 400; Çağlayan, s. 212.

yapılmasına gerek yoktur.³³

Yürütmenin durdurulması kararının dava konusu işlem üzerindeki etkisine açıklık getiren Danıştay, yürütmenin durdurulması kararının verilmesiyle birlikte dava konusu işlemde önceki hukuki durumun geri geldiği görüşündedir. Yürütmenin durdurulması kararının idari işlemin yürürlüğünü askıya alma durumu, idari işlemin tesisinden ve icrasından önceki hukuki durumun yürürlüğünü sağlamak suretiyle meydana gelir.³⁴ Böylece, yürütmenin durdurulması kararının sonuçları dava konusu işlemin yapıldığı tarihten itibaren etkisini gösterir³⁵ ve kararlarla birlikte önce veya sonra yapılan tüm işlemler durur.³⁶

Yürütmenin durdurulması kararının etkisi nihai karar verilene kadar devam edebilir. Davanın reddedilmesi halinde ise yürütmenin durdurulması kararı kendiliğinden ortadan kalkar³⁷ ve yürütmesi durdurulan işlem yeniden yürürlük kazanır.³⁸ Özetle, yürütmenin durdurulması kararlarının idari işlemi, esas hakkında karar verilinceye kadar askıya alan, davanın esastan karara bağlamasıyla birlikte etkisini yitiren ve iptal kararı ile birlikte davacının yaşayabileceği zorlukları ortadan kaldırmaya hizmet eden bir müessese olduğu söylenebilir.³⁹

C. Yürütmenin Durdurulması Talebinin Karara Bağlanma Süreci

Yürütmenin durdurulması müessesesi ile ileride verilebilecek muhtemelen iptal kararı ile oluşabilecek fiili veya hukuki imkânsızlık hallerinin önlenmesi

³³ Tekinsoy, s. 158.

³⁴ Danıştay 13. D. 23.05.2016, E. 2016/1092, K. 2016/1884; Danıştay 2. D. 06.10.2010, E. 2010/672, K. 2010/3699, Lexpera İçtihat Bankası, www.lexpera.com.tr.

³⁵ Sarıca, s. 37.

³⁶ Sarıca, s. 34.

³⁷ Çağlayan, s. 601.

³⁸ “Yürütmenin durdurulmasına dair kararların, iptali istenilen tasarruf ve işlemlerin tesis edildikleri ve icra edildikleri tarihten önceki hukuki durumun yürürlüğe girmesini sağlayacakları” hakkında karar için bkz. Danıştay 3. D. 09.03.1978 tarih ve E. 1978/152, K. 1978/199, (Aktaran: Candan, s. 655, 931 numaralı dipnot).

³⁹ Danıştay 13. D. 10.02.2009 E. 2007/15262, K. 2009/1606, Lexpera İçtihat Bankası, www.lexpera.com.tr. Yürütmenin durdurulması kararlarının diğer yargısal kararlar gibi gecikmeksizin yerine getirilmesi gerekir. Anayasa'nın 2. maddesi ve 138. maddesinin dördüncü fıkrası ile 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanun'unun (İYUK) 28. maddesinin birinci fıkrası gereğince, idarelerin, yürütmenin durdurulması kararlarının gereklerine göre işlem tesis etmesi bir zorunluluktur.

hedeflenmektedir.⁴⁰ Açılmış bir iptal davasında yargılamanın başında veya dava devam ederken talep üzerine 2577 sayılı Kanun'daki usul ve esasa ilişkin şartların sağlanması halinde yürütmenin durdurulmasına karar verilebilir.

2577 sayılı Kanun'un 27. maddesinin ikinci fıkrasının ilk cümlesine göre: “Danıştay veya idari mahkemeler, idari işlemin uygulanması halinde telafisi güç veya imkânsız zararların doğması ve idari işlemin açıkça hukuka aykırı olması şartlarının birlikte gerçekleşmesi durumunda, davalı idarenin savunması alındıktan veya savunma süresi geçtikten sonra gerekçe göstererek yürütmenin durdurulmasına karar verebilirler. Uygulanmakla etkisi tükenen olan idari işlemlerin yürütülmesi, savunma alındıktan sonra yeniden karar verilmek üzere, idarenin savunması alınmaksızın da durdurulabilir. Ancak, kamu görevlileri hakkında tesis edilen atama, naklen atama, görev ve unvan değişikliği, geçici veya sürekli görevlendirmelere ilişkin idari işlemler, uygulanmakla etkisi tükenen olan idari işlemlerden sayılmaz. Yürütmenin durdurulması kararlarında idari işlemin hangi gerekçelerle hukuka açıkça aykırı olduğu ve işlemin uygulanması halinde doğacak telafisi güç veya imkânsız zararların neler olduğunun belirtilmesi zorunludur.” hükmü yer almaktadır.

Yürütmenin durdurulması kararının verilebilmesi için aranan “açıkça hukuka aykırılık şartı” bu kararın verilmesini güçleştirmektedir.⁴¹ Ancak yürütmenin durdurulması kararı verilebilmesi için aranan “açıkça hukuka aykırılık” şartının ve nihai karar için aranan hukuka aykırılıktan farklı olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Burada dava dilekçesi ve eklerinden ilk bakışta anlaşılabilen bir hukuka aykırılık aranmalıdır.⁴² Doktrinde de çoğunlukla, esas bakımından bir inceleme gerek olmaksızın “sakatlık kuşkusu” bulunduğu idari işlemin yürütmesinin durdurulması karar verilmesi gerektiği ifade edilmektedir.⁴³

⁴⁰ İl Han Özyay, Devlet İdari Rejim ve Yargısal Korunma, Filiz Kitabevi, 1986, s. 160; Kılınç, s. 39-40. Benzer açıklamalar için bkz. Kıratlı, s. 189; Sarıca, Tehir-i İcra, s. 29-30; İsmail Hakkı Ülgen, “Danıştay’ın 105. Kuruluş Yılı Dönümü Açış Konuşması”, 1973, 3(8), Danıştay Dergisi, s. 9-10.

⁴¹ Kılınç, s. 42; Günay, s. 16; Demirci, s. 50.

⁴² Aslan, s. 46; Muammer Oytan, Danıştay’da Görülen Davalarda Yürütmenin Durdurulması, Ülkemiz Matbaa, 1973, s. 180; Aydın H. Tuncay/ Orhan Özdeş/ Recep Başpınar, “İdari Yargılama Usulü”, Yüzyıl Boyunca Danıştay, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1968, s. 720. Sarıca, yürütmenin durdurulmasına karar verebilmek için aranan hukuka aykırılık şartına ilişkin hâkimin “peşin ve muhtemel” bir kanaatinin yeterli olduğunu ifade etmektedir. (Sarıca, Tehir-i İcra, s. 28).

⁴³ Uler, s. 6; Aslan, s. 46-47; Çağlayan, İdari Yargılama Hukuku, s. 587.

Yürütmenin durdurulmasına karar verilebilmesi için aranan zarar şartıyla hâkimden telafisi güç veya imkânsız zararları önceden öngörmesi beklenir. Kanun koyucu bu şartı, hâkimin yürütmenin durdurulmasına karar vermemesi halinde sonradan dava konusu işlemin iptaline karar vermiş olsa bile telafisi güç veya imkânsız zararların doğmasına davanın başında engel olmak için getirmiştir.⁴⁴ Sorumluluk hukukunda zarar, malvarlığında azalma şeklinde olabileceği gibi, meydana gelebilecek bir artışın önlenmesi şeklinde de gerçekleşebilir.⁴⁵ Zarar kavramına farklı bir bakış açısı getiren Özay’a göre, ölüm bile, maddi ve manevi bir zarar olarak tazmin edildiğine göre telafisi güç veya imkânsız zarar “eski hale getirilmesi ya çok güç ya da imkânsız bir durum” şeklinde anlaşılmalıdır.⁴⁶ Aslında, Kanun metninde geçen “zarar” kelimesinden teknik anlamda maddi veya manevi zarar anlaşılmamalıdır. Yürütmenin durdurulmasına karar verilirken, dava konusu edilen işlem yargılama sürecinin sonunda iptal edildiğinde iptal kararının uygulanmasını güçleştirecek hallerin oluşup oluşmayacağına bakılmalıdır.⁴⁷ Bununla birlikte açıkça hukuka aykırılığın nasıl tespit edildiği ve telafisi güç ve imkânsız zarardan ne anlaşılması gerektiği, ancak idari yargı yerlerinin gerekçeli karar vermesi ile anlaşılabilir. Nitekim 2577 sayılı Kanun’un 27. maddesinde de yürütmenin durdurulması kararlarının gerekçeli verilmesi gerektiği açıkça ifade edilmiştir.

Ancak uygulamada idari yargı yerlerinin yürütmenin durdurulması istemlerini karara bağlarken gerekçe şartını gereği gibi yerine getirmediği görülmektedir. Çalışmanın ilerleyen kısmında gerekçe şartının yargılama fonksiyonu bakımından önemine dikkat çekmek için öncelikle adil yargılanma hakkı ile ilişkisine sonrasında diğer yargılama usullerine ilişkin mevzuattaki yerine yer verilmek suretiyle, bir yargı kararı gerekçesinin neden ihsas-ı rey olmayacağına açıklık getirilecektir.

II. AİHS ve İÇ HUKUKTA GEREKÇELİ KARAR İLKESİNİN YERİ

Gerekçe hukuki bir kavram olarak, “yargı mercilerinin yargısal etkinliklerine konu eylem, işlem ve kararlarının doğru, haklı, yasal, makul (akla mantığa), vicdana uygun ve denetlenmesine olanak verecek şekilde

⁴⁴ Akyılmaz/ Sezginer/ Kaya, s. 396.

⁴⁵ Akyılmaz/ Sezginer/ Kaya, s. 546.

⁴⁶ Özay, Günışığı, s. 251, 167 numaralı dipnot.

⁴⁷ Günday, s. 16.

temellendirmesi” dir.⁴⁸ Yargıda gerekçe, yargısal koruma işlevinin güvenli şekilde işleyebilmesini, yargıcın tarafsızlığının ortaya konulmasını, dava konusunun nesnel ve hukuksal olarak aydınlatılmasını sağlar.⁴⁹ Yargı kararlarının gerekçeli olması talep ile karar arasındaki mantıki ve hukuki bağı ortaya koyarken, mahkemenin kanunun çizdiği sınırlar içerisinde kalıp kalmadığını anlamaya yardımcı olur.⁵⁰ Gerekçe doktrinde, “yargıcın yansızlığını kanıtlama aracı”, “yargıcın yanılmasını önleyici bir araç”, “yargıcın da yargılanma aracı”, “yargısal akıl yürütme”, “yargıcın etik yükümlülüğü” olarak adlandırılırken diğer yandan gerekçenin hukukun zenginleşmesine olanak sağladığı ve tarafları ikna ederek adalet duygusunu geliştirdiği kabul edilmektedir.⁵¹

Gerekçeli karar ilkesi, AİHS’in 6. maddesinde yer alan adil yargılanma hakkının önemli bir unsuru olarak kabul edilmektedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) de, iç hukukta bir mahkeme tarafından verilen kararın “yasal olarak geçerli bir gerekçeye” dayanmasının zorunluluğunu aramaktadır.⁵² Zira gerekçeli karar hakkı AİHS’in 6. maddesinde⁵³ açıkça belirtilmemiş olsa da adil yargılanma hakkının somut görünümlerinden biridir.⁵⁴ AİHM, dava sırasında açık ve somut biçimde ileri sürülen iddia, dava

⁴⁸ Nedim Şeker, “Strazburg Yargı Kararlarında Doğru, Haklı, Yasal ve Makul Gerekçe Biçimleri”, 2007, 65(2), Ankara Barosu Dergisi, s. 180.

⁴⁹ Şeker, s. 179.

⁵⁰ Mustafa Alp, “Anayasa Hukuku Açısından Mahkeme Kararlarında Sözde (Görünürde) Gerekçe”, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, Prof. Dr. Mahmut Tevfik Bırsel’e Armağan, 2001, s. 428-429.

⁵¹ Şeker, s. 188-190.

⁵² Karen Reid, A Practitioner’s Guide to The European Convention on Human Rights, Sweet & Maxwell, London 1998, s. 128; AİHM De Moor v. Belgium, B. N: 16997/90, 23.06.1994 (Aktaran: Sibel İnceoğlu, Adil Yargılanma Hakkı, Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi- 4, Avrupa Konseyi, 2018, s. 197).

⁵³ “Herkes davasının, medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili uyuşmazlıklar ya da cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamaların esası konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından, kamuya açık olarak ve makul bir süre içinde görülmesini isteme hakkına sahiptir. Karar aleni olarak verilir. Ancak, demokratik bir toplum içinde ahlak, kamu düzeni veya ulusal güvenlik yararına, küçüklerin çıkarları veya bir davaya taraf olanların özel hayatlarının gizliliği gerektirdiğinde veyahut, aleniyetin adil yargılamaya zarar verebileceği kimi özel durumlarda ve mahkemece bunun kaçınılmaz olarak değerlendirildiği ölçüde, duruşma salonu tüm dava süresince veya kısmen basına ve dinleyicilere kapatılabilir.” (AİHS md. 6/1).

⁵⁴ İnceoğlu, El Kitabı, s. 192-193; Şeker, s. 181; Tolga Şirin, “Anayasa Mahkemesi Kararlarında (İdari Yargı Bağlamında) Gerekçeli Karar Alma Hakkı”, 2021, 12(48), TAAD, s. 67. (Örnek kararlar için bkz. AİHM Van De Hurk v. The Netherlands B.N.: 16034/90, 19.04.1994,

sonucunu değiştirebilecek nitelikte ise milli mahkemelerin gerekçe göstererek değerlendirme yapması gerekliliğine dikkat çekmektedir. Bu kapsamda, iddia veya savunmaya ilişkin ayrı ve açık bir değerlendirmenin kararın gerekçesinde yer almaması adil yargılama hakkının ihlali sonucunu doğuracaktır.⁵⁵ Ayrıca, AİHS'in dışında iç hukukta Anayasa'da ve yargılama usulü kanunlarında da gerekçe ilkesine yer verilmiştir.

Gerekçe ilkesinin Türk hukukundaki dayanağı Anayasa'nın 141. maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan: "Bütün mahkemelerin her türlü kararları gerekçeli olarak yazılır." hükmüdür. Yargı kararlarının gerekçe kısmı, davaya konu olay ve olguların mahkemece nasıl nitelendirildiğini, kurulan hükmün hangi nedenlerle ve hangi hukuksal düzenlemelere dayandırıldığını ortaya koyacak, olay ve olgular ile hüküm arasındaki bağlantıyı gösterecek şekilde olmalıdır.⁵⁶ Bu bağlamda yargı organları, tarafların dilekçelerinde yer verdikleri iddia, savunma ve delilleri karar gerekçesinde tartışmalıdırlar.⁵⁷ Anayasa Mahkemesi de Anayasa'nın 36. maddesi⁵⁸ uyarınca gerekçeli karar hakkını adil yargılama hakkı kapsamında incelemektedir.⁵⁹ Gerekçeli karar hakkı Anayasa Mahkemesi kararlarında, kimi zaman hak arama özgürlüğünün bir uzantısı⁶⁰ kimi zaman ise hakkaniyete uygun yargılamanın bir unsuru olarak kabul görmektedir.⁶¹

&61; AİHM, Ruiz Torija v. Spain, B.N.: 18390/91, 09.12.1994, & 29).

⁵⁵ David J. Harris/ Michael O'Boyle/ C. Warbrick, Law of the European Convention on Human Rights, Butterworths, 1995, s. 215; Francis G. Jacobs/ Robin C. A. White, The European Convention on Human Rights, 2. Ed., Oxford University Press, 1996, s. 126. (Aktaran: Sibel İnceoğlu, Adil Yargılanma Hakkı ve Yargı Etiği, Şen Matbaa, 2007, s. 99-100). İlgili kararlar için bkz. AİHM Ruiz Torija v. Spain, B.N.: 18390/91, 09.12.1994, &29-30; AİHM Hiro v. Spain, B. N.: 18064/91, 09.12.1994, & 28.

⁵⁶ AYM İbrahim Ataş, B. No: 2013/1235, 13/6/2013, § 24.

⁵⁷ Candan, s. 617-618; Zühal Aysun Sunay, İptal Davalarında Gerekçeli Karar Hakkı, Seçkin Yayıncılık, 2016, s. 107; Kamile Türkoğlu Üstün, İdari Yargılama Usulüne Hâkim Olan İlkeler, Seçkin Yayıncılık, 2019, s. 237.

⁵⁸ "Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir. Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınmaz."

⁵⁹ AYM Mehmet Yavuz, B. No: 2013/2995, 20/2/2014, & 49-50; AYM İbrahim Ataş, B. No: 2013/1235, 13/6/2013, § 23; AYM Ünal Aslantürk, B. No: 2013/1876, 8/9/2015, § 41; AYM Nusret Yumrutaş, B. No: 2013/6355, 19/11/2015, § 26.

⁶⁰ AYM Vedat Benli, B. No: 2013/307, 16/5/2013, § 29-30; AYM Yasemin Ekşi, B. No: 2013/5486, 4/12/2013, § 53-54; AYM Vesim Parlak, B. No: 2012/1034, 20.03.2014, & 32; AYM Tuba Doğruyol, B. No: 2014/1292, 10/6/2015, § 27.

⁶¹ AYM Muhittin Kaya ve Muhittin Kaya İnşaat Taahhüt Madencilik Gıda Turizm Pazarlama

Medeni ve ceza yargılama usulünde gerekçeli karar ile ilgili olarak benzer hükümler mevcuttur. 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda kararın gerekçesinin nasıl yazılması gerektiğine açıklık getirilmiştir. Bu Kanuna göre, hükmünde tarafların iddia ve savunmalarının özetini, anlaştıkları ve anlaşamadıkları hususları, çekişmeli vakıalar hakkında toplanan delilleri, delillerin tartışılması ve değerlendirilmesini, sabit görülen vakıalarla bunlardan çıkarılan sonuç ve hukuki sebeplere (md. 297/1/c) yer verilmelidir. Hükmün sonuç kısmında, gerekçeye ait herhangi bir söz tekrar edilmeksizin, taleplerden her biri hakkında verilen hükümle, taraflara yüklenen borç ve tanınan hakların, sıra numarası altında; açık, şüphe ve tereddüt uyandırmayacak şekilde gösterilmesi gerekir (md. 297/2). Hukuk yargılamasında, hükmün açık ve net olması hususu hüküm sonucu ile sınırlı olmayıp, iddiaların tek tek ele alındığı, cevaplandırıldığı, hukuka ve yasaya aykırı bulunma ya da bulunmama nedenlerinin açıklandığı, yasal dayanakların gösterildiği, denetlenmesi mümkün ve anlaşılabilir gerekçenin varlığını gerektirir. Zira taraflar ancak gerekçe vasıtasıyla kararın hangi maddi ve hukuki sebebe dayandırıldığını anlayabilecekleri gibi yargı kararının denetimi de ancak kararın gerekçe içermesi halinde mümkün olacaktır. Bu kapsamda, kararın gerekçesinde hangi maddi vakıanın hangi hukuki sebeple davacıyı veya davalıyı haklı gösterdiğini açıklanması halinde ancak 6100 sayılı Kanun'un aradığı gerekçe şartının gerçekleşmiş olduğundan bahsedilebilir.⁶²

5271 sayılı Ceza Muhakemeleri Kanunu'nun 34. maddesinin birinci fıkrasında yer alan: "Hâkim ve mahkemelerin her türlü kararı, karşı oy dahil, gerekçeli olarak yazılır. Gerekçenin yazımında 230 uncu madde göz önünde bulundurulur. Kararların örneklerinde karşı oylar da gösterilir."⁶³ hükmü

Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti., B. No: 2013/1213, 4/12/2013, § 25; AYM Döndü Karar, B. No: 2014/6253, 29/6/2016, § 40. İdari yargıya ilişkin Anayasa Mahkemesi'nin ihlâl kararlarında, gerekçeli karar alma hakkı "içtihadattan sapma", "mevzuattan sapma", "bilirkişi raporlarındaki yetersizlikler ve rapordan keyfi sapmalar", "bilgi, belge ve delillerin toplanmaması veya dikkate alınmaması", şeklinde görülebilmektedir (Ayrıntılı bilgi için Şirin, s. 72-79).

⁶² Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 03.12.2003, E. 2003/4-776, K. 2003/720, Kazancı İçtihat Bankası, <https://www.kazanci.com.tr>.

⁶³ 5271 sayılı Kanun'un 230. maddesinde: "(1) Mahkûmiyet hükmünün gerekçesinde aşağıdaki hususlar gösterilir: a) İddia ve savunmada ileri sürülen görüşler. b) Delillerin tartışılması ve değerlendirilmesi, hükmüne esas alınan ve reddedilen delillerin belirtilmesi; bu kapsamda dosya içerisinde bulunan ve hukuka aykırı yöntemlerle elde edilen delillerin ayrıca ve açıkça gösterilmesi. c) Ulaşılan kanaat, sanığın suç oluşturduğu sabit görülen fiili ve bunun nitelendirilmesi; bu hususta ileri sürülen istemleri de dikkate alarak, Türk Ceza Kanununun 61 ve 62 nci maddelerinde belirlenen sıra ve esaslara göre cezanın belirlenmesi; yine aynı Kanunun 53 ve devamı maddelerine göre, cezaya mahkûmiyet yerine veya

gereğince ceza yargılamasında da her türlü yargı kararının gerekçeli olması gerekir.

İdari yargılama usulünde ise, yargı organlarının her türlü kararında 2577 sayılı Kanun'un 24. maddesinin e fıkrası uyarınca kararın dayandığı hukuki sebepler ile gerekçesi ve hüküm tazminat davalarında hükmedilen tazminat miktarına yer vermesi gerekir. 2575 sayılı Danıştay Kanunu'nun⁶⁴ 51. maddesinde: "Kararlarda, toplantıya katılanların ad ve soyadları, işin konusu, verilen kararların gerekçeleri, azınlıkta kalanların görüşleri ve karar tarihi belirtilir. Kararlar, toplantıya katılan Başkan ve üyeler tarafından imzalanır." yer alan hüküm gereğince Danıştay kararları gerekçeli olarak açıklanmalıdır.

Yargı organlarının, idari makamların kararları uygulamada yaşayabilecekleri zorlukları dikkate alarak idareye açık, kesin ve gerektiğinde ayrıntılı bir gerekçe sunmaları gerekmektedir.⁶⁵ Ancak idari yargıdaki karar yazım biçimine bakıldığında "Türk Milleti Adına" yazan kısmından sonra, öncelikle davanın konusu, sırasıyla konu ile mevzuatın açıklandığı kısım ve sonrasında çoğunlukla kısa bir gerekçe ile uyuşmazlık konusu olayın değerlendirildiği görülmektedir.⁶⁶ Davanın reddine karar verildiğinde kimi zaman gerekçede, "davacının iddiası haklı görülmemiştir" veya dava konusu edilen işlemde "kamu yararı görülmüştür" veya "görülmemiştir" şeklinde tek düze ifadeler kullanılmaktadır.⁶⁷ Bu durumda karara karşı kanun yoluna

cezanın yanı sıra uygulanacak güvenlik tedbirinin belirlenmesi. d) Cezanın ertelenmesine, hapis cezasının adli para cezasına veya tedbirlerden birine çevrilmesine veya ek güvenlik tedbirlerinin uygulanmasına veya bu hususlara ilişkin istemlerin kabul veya reddine ait dayanaklar. (2) Beraat hükmünün gerekçesinde, 223 üncü maddenin ikinci fıkrasında belirtilen hallerden hangisine dayanıldığı gösterilmesi gerekir. (3) Ceza verilmesine yer olmadığına dair kararın gerekçesinde, 223 üncü maddenin üçüncü ve dördüncü fıkralarında belirtilen hallerden hangisine dayanıldığı gösterilmesi gerekir. (4) Yukarıdaki fıkralarda belirtilen hükümlerin dışında başka bir karar veya hükmün verilmesi hâlinde bunun nedenleri gerekçede gösterilir." hükmü yer almaktadır.

⁶⁴ RG 20.01.1982-17580.

⁶⁵ Sunay, s. 93.

⁶⁶ Aydın Gülan, "Uzun Karar Kısa Gerekçe", İdari Yargıda Gerekçeli Karar Hakkı, İstanbul Barosu İdare ve Vergi Hukuku Komisyonu ve İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ortaklaşa Düzenlemiş Olduğu Panel, 2019, s. 7-8. Gerekçeli karar alma hakkının ihlâlinin çeşitli şekillerde olabileceğine dikkat çeken Şirin, bu halleri "yokluk", "ilgisizlik", "yetersizlik", "çelişkililik", "eksiklik", hukuksuzluk", "öğrenilmezlik" şeklinde sıralamıştır (Şirin, s. 70-72).

⁶⁷ Gülan, s. 7-8. Benzer şekilde yargı organlarının dava konusu işlemin hangi unsur bakımından hukuka aykırı olduğu izah etmeden dava konusu işlemde hukuka ve hakkaniyete uygunluk görülmediğinden dava konusu işlemin iptaline karar verdikleri görülmektedir. (Ankara 15.

gidecek olan tarafın savunma imkânları sınırlandırılmış olmaktadır. Dava, davacı lehine sonuçlandığında ise kararda belirsiz veya özensiz kelimelerin kullanılması ve kararın uyumsuzluk konusu olayı yeterince aydınlatmaması durumlarında idari makamların kararı uygulamasında güçlük yaşayacağı hatta yeni uyumsuzlukların doğabileceği muhakkaktır.⁶⁸

İdari işlemlerin yetki, şekil, sebep, konu ve maksat unsurları bakımından hukuka uygunluğunun denetlendiği iptal davalarında yargı organlarından beklenen sakatlık unsurlarının tümünün tartışılmasıdır. Yargı organlarının uygulamada hiçbir unsurun tartışmasına girmeden ya da idari işlem unsurlarından biri bakımından hukuka aykırılık tespit ettiğinde sadece o unsur üzerinden inceleme yapmakta diğer unsurların değerlendirmesinden kaçınılmaktadır. Bu şekilde sınırlı yapılan bir denetim yargı kararını uygulayan idari makamlar için de yol gösterici olma işlevini yitirmektedir. Zira iptal edilen işlem yerine tesis edilen işlemin de incelemesi yapılmayan diğer unsurlar bakımından hukuka aykırı olması durumunda sonraki işlem yeniden dava konusu edilebilmektedir.

Görüldüğü üzere, nihai kararların gerekçeli olarak verilmesi hukuki bir gereklilik olmasının dışında usul ekonomisi açısından da yerinde bir uygulamadır. Benzer şekilde yürütmenin durdurulması taleplerinin değerlendirildiği kararların da gerekçeli olması taraf savunmalarının hukuki olarak temellendirilmesine ve idari makamların kendi tesis etmiş oldukları işlemleri yeniden gözden geçirmelerine yardımcı olmaktadır.

III. Yürütmenin Durdurulması Kararlarında Gerekçe İlkesi

Yürütmenin durdurulması müessesesine 2577 sayılı Kanun'un kabul edilmesinden önce yürürlükte bulunan 521 sayılı Danıştay Kanunu'nun⁶⁹ 94. maddesinde⁷⁰ de yer verilmişti. 1973 yılında 521 sayılı Kanunda 1740 sayılı

İdare Mahkemesi 20.06.2018, E. 2017/3093, K. 2018/1216; Ankara 16. İdare Mahkemesi 10.11.2017, E. 2015/2524, K. 2017/3045, Lexpera İçtihat Bankası, www.lexpera.com.tr).

⁶⁸ Sunay, s. 93, 105.

⁶⁹ RG 31.12.1964-11896.

⁷⁰ “Danıştay’da idari dâva açılması ve kanun yollarına başvurulması itiraz olunan idari işlemlerin veya yargı kararının yürütülmesini durdurmaz. Şu kadar ki, dâva daireleri ile Dâva Daireleri Kurulu, taraflardan birinin isteği halinde, teminat karşılığında yürütmenin durdurulmasına karar verebilirler. Ancak halin icabına göre, iptal dâvalarında yetkili daire veya Kurul teminat aramıyabilir. İdare ile adli müzaharetten faydalanan kimselerden teminat alınmaz. Taraflar arasında teminata ilişkin olarak çıkan anlaşmazlıklar, yürütme hakkında karar veren daire veya Kurulca çözümlenir.”

Kanun’la⁷¹ yapılan değişiklik ile yürütmenin durdurulması kararının “telafisi güç durumlar ortaya çıkması veya dilekçede ileri sürülen hususların durumuna göre ciddi ve idari veya yargı kararlarının iptalini haklı gösterecek nitelikte olması halinde” verilebileceği düzenlenmişti. Söz konusu maddeden yürütmenin durdurulmasına karar verilebilmesi için ileri sürülen hukuka aykırılıkların ciddi olması şartının arandığı anlamı çıkarılıyor olsa da uygulamada daha çok “haklılık” unsuru ön plana çıkmaktaydı. Bu durum, pek çok davada davacının haklılığı konusunda daha davanın başında bir sonuca varılmadığından yürütmenin durdurulmasına karar verilmemesine yol açmıştır.⁷² 1740 sayılı Kanun beklenilen aksine yürütmenin durdurulması kararlarının gerekçeli olacağına ilişkin herhangi bir hüküm getirmemiştir. Bu dönemde Danıştay’ın hangi hukuki gerekçeye dayanarak karar verdiğinin anlaşılamadığı dolayısıyla yürütmenin durdurulması kararı verilmesi için gereken koşulların varlığı veya yokluğunun bilinemediği için kanun koyucunun maksadının gerçekleşmediği ileri sürülmüştür. Bunun yanı sıra yargı organlarının hangi koşullar ve şartlar altında karar verdiği bilinmediği sürece, içtihat birliğinin oluşmayacağı gibi yargı organına güven sağlanamayacağı da ifade edilmiştir.⁷³

Yürütmenin durdurulması müessesesi 2577 sayılı Kanun’un 27. maddesinin ikinci fıkrasının ilk halinde: Danıştay veya idari mahkemeler idari işlemin uygulanması halinde telafisi güç ve imkânsız zararların doğması ve idari işlemin açıkça hukuka aykırı olması şartlarının birlikte gerçekleşmesi durumunda, gerekçe göstererek yürütmenin durdurulmasına karar verilebileceği şeklinde düzenlenmişti.⁷⁴ 2577 sayılı Kanun’un 27. maddesinin ikinci fıkrasına 3622 sayılı Kanun⁷⁵ ile yapılan değişiklik ile maddeye: “Bu iki şartın birlikte gerçekleşmediği durumlarda yürütmenin durdurulması kararı verilemez. Yürütmenin durdurulması kararının gerekçesinde bu iki şartın ne suretle gerçekleşmiş olduğunun da açıkça gösterilmesi gerekir.” cümleleri eklenmiştir. 3622 sayılı Kanun ile getirilen bu hüküm ile gerekçe şartı güçlendirilmiştir. Ancak, “yürütmenin durdurulması kararının gerekçesinde bu iki şartın ne suretle gerçekleşmiş olduğunun da açıkça gösterilmesi gerekir” ifadesinin Anayasa’ya aykırı olduğundan bahisle Anayasa Mahkemesi’ne

⁷¹ RG 30.06.1973-14580.

⁷² Kazım Yenice/ Yüksek Esin, Açıklamalı-İçtihatlı-Notlu İdari Yargılama Usulü, Arisan Matbaacılık, 1983, s. 577; Benzer açıklamalar için bkz. Aslan, s. 42-43.

⁷³ Oytan, s. 171-172.

⁷⁴ RG 20.01.1982-17580, s. 37.

⁷⁵ RG 10.04.1990-20488.

başvurulmuştur. Başvuru bu hükmün gereklerini yerine getiren hâkimin, dava devam ederken davanın başında verdiği kararın etkisi altında kalabileceği ve itiraz konusu değişikliğin yürütmenin durdurulması kararını adeta ilam derecesine yükselttiği gerekçesiyle yapılmıştır. Anayasa Mahkemesi ise müessesenin geçici bir çözüm olduğuna dikkat çekerek 3622 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikle hâlihazırda Anayasa'daki ve 2577 sayılı Kanun'daki hükümlerin sadece yeni anlatım biçimiyle tekrar edildiğini ifade ederek, eklenen cümlelerin Anayasa'ya aykırı olmadığına karar vermiştir.⁷⁶ Anayasa Mahkemesi'nin bu yaklaşımı aslında yürütmenin durdurulmasına ilişkin talepleri gerekçeli olarak karara bağlayacak hâkimlerin çekingenliklerini giderecek mahiyettedir. Zira Yüksek Mahkeme davanın başında yapılan bir hukukilik değerlendirmesiyle hâkimin bağlı olmadığı kanaatindedir ve bunun aksi yönünde yapılacak olası bir ihsas-ı rey itirazlarının dikkate alınmasını beklemeyecektir.

İlerleyen zamanda da 6352 sayılı Kanun⁷⁷ ve 6526 sayılı Kanun⁷⁸ ile yapılan değişiklikler sonrasında madde son halini almıştır. Görüldüğü üzere, idari yargı mercilerinin yürütmenin durdurulması kararlarında gerekçe şartını yerine getirip getirmediği öteden beri tartışılmaktadır.⁷⁹ Aslında bu kararların gerekçesiz şekilde verilmesi yönünde haklı bir savunma da

⁷⁶ AYM 21.06.1991, E. 1990/20, K. 1991/17, RG 30.09.1992-21361.

⁷⁷ 2577 sayılı Kanununun 27 nci maddesinin (2) numaralı değiştirilmiş, maddeye (2) numaralı fıkradan sonra gelmek üzere aşağıdaki (3) numaralı fıkra eklenmiş, diğer fıkralar buna göre teselsül ettirilmiştir ve maddeye şu fıkra: “2. Danıştay veya idari mahkemeler, idari işlemin uygulanması halinde telafisi güç veya imkânsız zararların doğması ve idari işlemin açıkça hukuka aykırı olması şartlarının birlikte gerçekleşmesi durumunda, davalı idarenin savunması alındıktan veya savunma süresi geçtikten sonra gerekçe göstererek yürütmenin durdurulmasına karar verebilirler. Uygulanmakla etkisi tükenen olan idari işlemlerin yürütülmesi, savunma alındıktan sonra yeniden karar verilmek üzere, idarenin savunması alınmaksızın da durdurulabilir. Yürütmenin durdurulması kararlarında idari işlemin hangi gerekçelerle hukuka açıkça aykırı olduğu ve işlemin uygulanması halinde doğacak telafisi güç veya imkânsız zararların neler olduğunun belirtilmesi zorunludur. Sadece ilgili kanun hükmünün iptali istemiyle Anayasa Mahkemesine başvurulduğu gerekçesiyle yürütmenin durdurulması kararı verilemez.” eklenmiştir. (RG 05.07.2012-28344).

⁷⁸ 2577 sayılı Kanununun 27 nci maddesinin (2) numaralı fıkrasının ikinci cümlesinden sonra gelmek üzere: “Ancak, kamu görevlileri hakkında tesis edilen atama, naklen atama, görev ve unvan değişikliği, geçici veya sürekli görevlendirmelere ilişkin idari işlemler, uygulanmakla etkisi tükenen olan idari işlemlerden sayılmaz.” cümlesi eklenmiştir (RG 06.03.2014-28933).

⁷⁹ Kılınç, s. 51-52; Kıratlı, s. 195; Aslan, s. 44-45.

ortaya konamamıştır.⁸⁰ Yürütmenin durdurulması kararlarına karşı itiraz edilebilmesi⁸¹ ve haklı nedenlerin varlığı halinde yeniden talep edilebilmesi nedenleriyle kararların gerekçeli olması gerekir. Yürütmenin durdurulması kararlarına karşı itiraz yolunu kullanan tarafın karara hangi gerekçelerle itiraz edeceğini anlayabilmesi için gerekçeli karar verilmesi aslında bir anlamda zorunluluktur.⁸² Ancak tekrar eden, fiili ve hukuki nedenleri somut şekilde ortaya koymayan, ikna edici olmaktan uzak ve yetersiz gerekçelerin kanunun aradığı anlamda bir gerekçe olduğunu söylemek mümkün değildir.⁸³ Tarafların ileri sürdüğü sav ve savunmaların dikkate alınıp alınmadığının ve ilk derece mahkemesinin hukuki değerlendirmelerinin denetimi ancak Kanunun öngördüğü gerekçe şartını karşılayan bir kararla mümkündür. Aksi durumda, itirazı inceleyen mahkemenin inceleme yapması zorlaşacak hatta yürütmenin durdurulması şartlarının oluşup oluşmadığını ilk elden incelemek zorunda kalacaktır.⁸⁴ AİHM kanun yoluna başvurulabilen kararlar açısından gerekçeli kararın önemini vurgularken, ilk derece mahkemesinin kararının dayandığı sebepleri öğrenmeden etkili bir itirazın mümkün olmadığını ifade etmektedir.⁸⁵ Bu çerçeveden bakıldığında her ne kadar bir kanun yolu olmasa da özel itiraz yolunun öngörüldüğü yürütmenin durdurulması kararlarının da gerekçeli olması adil yargılamanın gereğidir.

Yürütmenin durdurulması talebinin reddine ilişkin kararın gerekçeli olması konusunda 2577 sayılı Kanun'un 27. maddesinde herhangi bir açıklama yapılmadığından yargı organları "yasada öngörülen şartların gerçekleşmediği"

⁸⁰ Dinçer Yılmaz, "İstanbul Barosu, İdari Yargıda Gerekçeli Karar Hakkı", İstanbul Barosu İdare ve Vergi Hukuku Komisyonu ve İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ortaklaşa Düzenlemiş Olduğu Panel, 2019, s. 19.

⁸¹ "Yürütmenin durdurulması istemleri hakkında verilen kararlar; Danıştay dava dairelerince verilmişse konusuna göre İdari veya Vergi Dava Daireleri Kurullarına, bölge idare mahkemesi kararlarına karşı en yakın bölge idare mahkemesine, idare ve vergi mahkemeleri ile tek hakim tarafından verilen kararlara karşı bölge idare mahkemesine kararın tebliğini izleyen günden itibaren yedi gün içinde bir defaya mahsus olmak üzere itiraz edilebilir. İtiraz edilen merciler, dosyanın kendisine gelişinden itibaren yedi gün içinde karar vermek zorundadır. İtiraz üzerine verilen kararlar kesindir." (İYUK md. 27/7).

⁸² Tekinsoy, s. 173; Nurcan Yılmaz Özel, Adil Yargılanma Hakkı Kriterlerinin Türk İdari Yargılama Hukuku Açısından Muhtemel ve Gerçekleşen Etkileri, S.S. Onar İdare Hukuku ve İlimler Arşivi Yayın No: 2016/3, On İki Levha Yayıncılık, 2016, s. 364.

⁸³ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 05.11.2010, E. 2010/602, K. 2010/602, Yargıtay Karar Bilgi Bankası, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>.

⁸⁴ Fatih Torun, İdari Yargıda Yürütmenin Durdurulması, Seçkin Yayıncılık, 2021, s. 215.

⁸⁵ İnceoğlu, s. 98-99.

şeklinde matbu ibarelere yer vererek, dava konusu işlemin hangi sebeplerle hukuka uygun olduğunu açıklamama eğilimindedirler.⁸⁶ Ancak anılan düzenlemenin mefhumu muhalifinden yürütmenin durdurulması talebinin reddine karar verildiğinde gerekçe gösterilip gösterilmeyeceği hususunda hâkime takdir yetkisinin tanındığı şeklinde bir yorum yapmak mümkün değildir. Zira Anayasa'nın 141. maddesinden ve 2577 sayılı Kanun'un kararda bulunacak hususların düzenlendiği 24. maddesinde “kararın dayandığı hukuki sebepler ile gerekçesi” ifadesinden sadece esas kararların değil yürütmenin durdurulması kararlarının da gerekçeli olması gerektiği anlaşılmaktadır.⁸⁷ Danıştay ise ilk derece mahkemesi sıfatıyla baktığı yürütmenin durdurulması talepli dosyalarda kimi zaman kararını somut gerekçelere dayanarak açıklamakta⁸⁸ kimi zaman da tatmin edici bir gerekçe sunmaktan kaçındığı görülmektedir.⁸⁹ Bir yargı kararının gerekçeli olduğundan bahsedebilmek için, tarafların açık ve somut şekilde ileri sürdükleri ve kabul edildiği takdirde davanın sonucunu değiştirebilecek iddialarının kararda incelenmiş olması

⁸⁶ Nazım Taha Koçak, Dilekçe Örnekleriyle Uygulamada Yürütmenin Durdurulması, Seçkin Yayıncılık, 2017, s. 123; Yılmaz Özel, s. 364.

⁸⁷ Aksi görüşte olan Torun, yürütmenin durdurulması talebinin reddedilmesi halinde kararın gerekçeli olmayacağı kanaatindedir (Torun, s. 216). Yargıtay benzer şekilde Anayasa'da ve ilgili kanunda gerekçe şartının bulunmasına rağmen gerekçesiz şekilde verilen kararın usul ve yasaya aykırı olduğuna karar vermiştir. Yargıtay, “mahkemece davanın reddine karar verilmesine rağmen, gerekçeli kararda hangi nedenler ile karar verildiğine ilişkin herhangi bir açıklama ve gerekçe bulunmadığı anlaşılmaktadır. Oysaki mahkemelerin her türlü kararlarının gerekçeli olması Anayasa hükmü olduğu gibi kararın yukarıda belirttiği şekilde HMK'nın 297. maddesinde yer alan hususları kapsamı da zorunludur. İncelenen mahkeme kararının bahsi geçen yasa hükümlerine aykırı olduğu anlaşılmakla, gerekçesiz bir şekilde ve usulün 297. maddesine aykırı olarak yazılı biçimde hüküm kurulmuş olması usul ve yasaya aykırıdır. Bozmayı gerektirir.” ifadeleri ile gerekçe şartının önemine dikkat çekmiştir. (Yargıtay 13. HD 14.03.2016, E. 2016/900, K. 2016/7613, Yargıtay Karar Bilgi Bankası, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>).

⁸⁸ Yürütmenin durdurulması talebinin reddine ilişkin gerekçeli kararlar için bkz. Danıştay 10. D. 07.07.2020, E. 2020/696, Lexpera İçtihat Bankası, www.lexpera.com.tr; Danıştay 10. D. 28.06.2021, E.2021/1747, Danıştay 15. Dairesi 09.10.2018, E. 2018/1490, <https://www.danistay.gov.tr>. Yürütmenin durdurulması talebinin kabulüne ilişkin gerekçeli kararlar için bkz. Danıştay 12. D. 09.04.2008, E. 2008/285, s. 33-38; Türkiye Kamu-Sen'in Hukuk Mücadelesi, Arge Yayın No: 24, s.33-38; Danıştay 12. D. 08.11.2008, E. 2008/3642, Kamu-Sen, s. 103-105.

⁸⁹ Örneğin: Danıştay'ın 2. Dairesi'nin 04.02.2020 tarih ve E.2019/3412 sayılı kararında: “Uyuşmazlığın niteliğine ve davanın durumuna göre, olayda 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 27. maddesinin sayılı Yasa ile değiştirilen 2. fıkrasında sayılan koşullar gerçekleşmemiş olduğundan yürütmenin durdurulması isteminin reddine”, Danıştay'ın 6. Dairesi'nin 20.02.2020 tarih ve E.2019/21201 sayılı kararında: “2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 27. maddesinde öngörülen koşulların bulunmaması nedeniyle yürütmenin durdurulması isteminin reddine” karar verilmiştir. (Aktaran: Torun, s. 219).

gerekir.⁹⁰ Dolayısıyla yürütmenin durdurulması taleplerinin incelendiği davalarda talebin reddine veya kabulüne ilişkin kararların gerekçelerinin tatmin edici olmaması durumunda adil yargılanma hakkının korunması çerçevesinde verilen bir gerekçeli karardan bahsetmek mümkün değildir.

Zaten AİHM, ayrıntılı gerekçe vermeden sadece ilgili maddeye gönderme yaparak verilen bir kararda gönderme yapılan maddenin içeriği belli değilse hakkaniyete uygun yargılanma açısından ihlâl olduğuna karar vermektedir.⁹¹ Çalışmanın ilk kısmında bahsedildiği üzere, yürütmenin durdurulması kararı için kanun koyucu telafisi güç veya imkânsız zararların varlığını aramakta ve dava konusu işlemin açıkça hukuka aykırı olmasını beklemektedir. Kanun koyucunun öngördüğü bu iki şartta soyut kavramlardır. Bu madde ile hâkimden beklenen dava konusu işlemin uygulanması halinde davacı bakımından telafisi güç veya imkânsız bir zarara yol açıp açmayacağına ortaya konması ve işlemdeki açıkça hukuka aykırılığı tespit edilmesidir. Telafisi güç ve imkânsız zararın kişiden kişiye göre değişebileceği, açıkça hukuka aykırılığın ise somut olaya göre şekilleneceği muhakkaktır. Bu sebeple yargı organlarının kanundaki ifadeleri doğrudan kullanarak yürütmenin durdurulması hakkındaki talepleri karara bağlaması AİHM'in gerekçeli karar kriterlerini karşılamamaktadır.

Aslında yürütmenin durdurulması kararlarının özenli şekilde gerekçelendirilmesi, her şeyden önce kararı uygulayacak olan idari makamlar için yol gösterici olmaktadır. Özellikle idarenin düzenleyici işlemlerine karşı açılan davalarda verilen yürütmenin durdurulması kararlarının gerekçesi kapsamında yeni düzenleyici işlem tesis edildiği görülmektedir. Örneğin, 26.10.2009 tarih ve 27388 sayılı Resmi Gazete de yayımlanan Gıda ve Yem Amaçlı Genetik Yapısı Değiştirilmiş Organizmalar ve Ürünlerin İthalatı, Kontrol ve Yönetimine Dair Yönetmeliğin iptali talebiyle açılan davada mahkeme, “gıda ve yem amaçlı genetik yapısı değiştirilmiş organizmalar ve ürünlerin ithalatı, işlenmesi, ihracatı kontrol ve denetimi konularında, yukarıda kapsamı ve içeriği belirtilen şekilde, öncelikle bu konuda yasa çıkarılarak esaslarının belirlenip çerçevesinin net olarak çizilmesi” gerekliliğine işaret edilerek 20.11.2009 tarihinde söz konusu yönetmeliğin yasal dayanağı

⁹⁰ AİHM Hiro v. Spain, B. N.: 18064/91, 09.12.1994. (Aktaran: Sinan Seçkin, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Karar İncelemesi (Hiro Balani/ İspanya)”, 2015, 1(2), İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, s. 149).

⁹¹ Georgiadis/ Greece, Appl. No: 21522/93, 29.05.1997, § 40-43; H./ Belgium, § 53; H.A.L./ Finland, Appl. No: 38267/97, 27.01.2004, § 50-51. (Aktaran: İncoğlu, El Kitabı, s. 194).

bulunmadığından yürütmesinin durdurulmasına karar verilmiştir.⁹² Sonrasında gerekli yasal çalışmalar yapılarak 5977 sayılı Biyogüvenlik Kanunu kabul edilmiştir.⁹³

Yürütmenin durdurulması kararlarının gerekçeli olarak verilmesi idari makamlara uygulamada bir kolaylık sağlıyor olsa da, hâkimlerin iş yükünü arttırdığına şüphe yoktur.⁹⁴ İdari yargı hâkimi yürütmenin durdurulması talebine ilişkin kararı verirken bir taraftan tarafsızlığı hakkında şüphe uyandırmamaya gayret etmekte diğer yandan da Anayasa'nın ve 2577 sayılı Kanun'un öngördüğü gerekçe şartını yerine getirmeye çalışmaktadır. Aslında hâkimin Anayasa'nın ve kanunun öngördüğü gerekçe şartını yerine getirerek dosyada hali hazırda bulunan deliller ışığında dava konusu işlemin hukuka uygunluğu veya hukuka aykırılığı yönünde değerlendirmeler yapması hâkimin tarafsızlığını etkilememektedir. Bu kapsamda, çalışmanın son başlığında hâkimin gerekçe yazma çekincesi olan ihsas-ı rey konusundan bahsedilecektir.

IV. Hâkimin Tarafsızlığı ve İhsas-ı Rey Yasağı Karşısında Yürütmenin Durdurulması Kararlarının Gerekçeli Olması

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6/1 maddesi ve Anayasa'nın 36/1 maddesinde güvence altına alınan adil yargılanma hakkının unsurları arasında yer alan “kanuni, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme önünde yargılamanın” teminatı tarafsızlık, bağımsızlık ve eşitlik ilkelerine dayanan bir yargılama faaliyetidir.⁹⁵ Anayasa'nın 36. maddesinde açıkça mahkemelerin tarafsızlığından söz edilmese de Anayasa Mahkemesi, AİHS'in 6. maddesi kapsamında kişilerin davanın tarafsız bir mahkemede görülmesini isteme hakkının varlığını kabul etmektedir.⁹⁶ Bu kapsamda, yargı yetki ve görevini Türk Milleti adına kullanan hâkimlerin yargılama süresince tarafsız olması beklenir. Hâkimlerin tarafsızlığından, “hakimin taraflar düzeyinde onların leh ve aleyhinde, herhangi bir düşünceye, duyguya ya da ön yargıya sahip

⁹² Danıştay 10. D. 20.11.2009, E. 2009/14561.

⁹³ RG 26.03.2010-27533. İlgili kanunun yürürlüğe girmesinden sonra Danıştay, konusu kalmayan dava hakkında karar verilmesine yer olmadığına karar vermiştir. (Danıştay 10. D. 19.12.2013, E. 2009/14561, K. 2013/9214, Kazancı İçtihat Bankası, <https://www.kazanci.com.tr>).

⁹⁴ Sunay, s. 100.

⁹⁵ Muhammet Özekes, Medeni Usul Hukukunda Hukuki Dinlenilme Hakkı, Yetkin Yayınları, 2003, s. 56.

⁹⁶ AYM, E. 2002/170, K. 2004/54, 05/05/2004, RG 20.07.2004 – 25528; AYM Ünal Aslantürk, B. No: 2013/1876, 8/9/2015, & 28, RG 23.10.2015- 29511.

olunmaması ve taraflarla maddi-manevi nitelikte, çıkara dayalı bir bağ ya da bağlantı içerisinde bulunmaması” anlaşılır.⁹⁷ Hâkimin, taraflara yargılama süresince eşit mesafede bulunduğu, taraflara iddia ve savunma sebeplerini ileri sürebilme ve tartışabilme olanağını verdiğiinde hakkaniyete uygun yargılama gerçekleşir.⁹⁸

Hâkimin tarafsızlığının sağlanabilmesi amacıyla kanun koyucu iç hukukumuzda “hâkimin davayı görmekten yasaklanması” ve “hâkimin reddi” müesseselerini öngörmüştür.⁹⁹ 6100 sayılı Kanun’un 34. maddesinde hâkimin yasaklılık sebeplerini, 36. maddesinde de hâkimin reddi sebeplerini düzenlenmiştir. Bu bağlamda, idari yargılama usulünde¹⁰⁰ hâkimin iki taraftan birine veya üçüncü kişiye kanunen gerekmediği halde görüşünü açıklamış olması durumunda taraflardan biri hâkimi reddedebileceği gibi hâkim de bizzat çekinebilir (HMK md.36/1/b). İhsas- 1 rey kavramı hâkimin davayı aydınlatma görevinin yerine getirilmesinde tarafsızlık ilkesinin yansımadır.¹⁰¹ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de AİHS’in 6/1 maddesi uyarınca hâkimlerin tarafsızlığını tespit ederken belli bir hâkimin kişisel kanaatinin kararı belirleyip belirlemediğini veya hâkimin yasal konumunun, tarafsızlığı konusundaki şüpheleri uzak tutmak için yeterli garantiyi verip vermediğini araştırmakta ve bunları hâkimin tarafsızlığının kriterleri olarak kabul etmektedir.¹⁰²

Ceza muhakemesi hukukundaki koruma tedbirlerinden biri olan tutuklama kararının, gerekçesinin açıklanmasının dava ve yargılama açısından ihsas-1 rey olup olmayacağına ilişkin değerlendirmeler aslında idari yargılama usulüne özgü bir geçici tedbir niteliğinde olan yürütmenin durdurulması

⁹⁷ Süha Tanrıver, “Tabii Hâkim İlkesi ve Medeni Yargı”, 2013, (104), TBB Dergisi, s. 17-18. Anayasa Mahkemesi tarafsızlığı, “genel olarak tarafsızlık, davanın çözümünü etkileyecek bir önyargı, tarafgirlik ve menfaate sahip olunmaması ve davanın tarafları karşısında ve onların leh ve aleyhlerinde bir düşünce veya menfaate sahip olunmaması” şeklinde tanımlamaktadır (AYM Tahir Gökatalay, B. No: 2013/1780, 20/3/2014, & 61).

⁹⁸ Özkes, s. 58.

⁹⁹ Şafak Güleç, Medeni Yargılama Hukukunda Hâkimin Davayı Aydınlatma Ödevi, Seçkin Yayınevi, 2021, s. 106.

¹⁰⁰ 2577 sayılı Kanun’un 31. maddesinde “Hâkimin Davaya Bakmaktan Yasaklılığı ve Reddi” konularında 6100 sayılı Kanun’a atıf yapılmıştır (Ayrıntılı bilgi için bkz. Zehra Karakuş, İdari Yargıda Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun Uygulanması, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2011, s. 29-42).

¹⁰¹ Güleç, s. 113-114.

¹⁰² AİHM Karakoç ve Diğerleri / Türkiye Davası, 15.10.2002, (Başvuru No: 27692/95, 28138/95, 28498/95).

kararı bakımından da dikkate alınabilir. Zira tutuklamaya karar verirken hâkim şüphelinin suçlu olduğuna ilişkin kanaatini kararın gerekçesinde kanıtlamaya çalıştığında davanın esasına girme riskini taşımaktadır.¹⁰³ Böyle bir durumda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de ilk aşamada davanın esası hakkında bir değerlendirme yapmayarak, hâkimin elindeki delillerin sanığın tutuklanmasına yeterli olup olmadığının tartışmasını beklemektedir.¹⁰⁴ Bu duruma adil yargılanma hakkı çerçevesinde bakıldığında hâkimin duruşma öncesi davaya ilişkin verdiği kararlar tek başına tarafsızlığının göstergesi olarak kabul edilmemekte, verilen kararın kapsam ve niteliğine bakılmaktadır. Böylece, esasa girmeyecek şekilde yüzeysel değerlendirmelerin yapılması halinde hâkimin tarafsızlığı ilkesi zedelenmemektedir.¹⁰⁵

Yargıtay tutuklama kararının gerekçeli olması gerekliliğini öncelikli olarak “bütün mahkemelerin her türlü kararının gerekçeli olacağına” ilişkin Anayasa’nın 141. maddesine dayandırmaktadır. Burada dikkat çekici olan, tutuklama kararının yürütmenin durdurulması kararı gibi nihai karar verilmeden önce başvurulmuş bir tedbir olmasıdır. Yargıtay, hükümden önce alınan koruma tedbirine ilişkin yasal gerekçenin yargılama sonunda varılacak kararın gerekçesinden farklı olabileceğini; bu tedbirin uygulanma şartlarının varlığının veya yokluğunun ayrıca gerekçelendirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu bağlamda, koruma tedbirlerinin kabul edilmiş olması asıl dava ve yargılama açısından “ihzas-ı rey” olarak kabul edilmemiştir.¹⁰⁶ Yargıtay’ın da işaret ettiği üzere mahkemenin tedbir için uygun gördüğü gerekçeler davanın esasına ilişkin değildir.¹⁰⁷ Aynı çerçeveden bakıldığında, yürütmenin durdurulması kararı verilebilmesi için kanunda yer alan “idari işlemin açıkça hukuka aykırı” olma şartının aranmasına bağlı olarak verilen kararın davanın esasına ilişkin bir değerlendirme olarak kabul edilemeyeceğinden yürütmenin durdurulmasına veya reddedilmesine ilişkin kararın ihzas-ı rey teşkil etmeyeceği açıktır.¹⁰⁸ Zira yargı organlarının yürütmenin durdurulmasına karar verdikleri

¹⁰³ İnceoğlu, s. 40-41.

¹⁰⁴ AİHM Karakoç ve Diğerleri / Türkiye Davası, 15.10.2002, (Başvuru No: 27692/95, 28138/95, 28498/95).

¹⁰⁵ İnceoğlu, s. 40-41.

¹⁰⁶ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 05.11.2010, E. 2010/602, K. 2010/602, Yargıtay Karar Bilgi Bankası, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>.

¹⁰⁷ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 05.11.2010, E.2010/602, K. 2010/602, Yargıtay Karar Bilgi Bankası, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>.

¹⁰⁸ Rıdvan Akın, Yürütmenin Durdurulmasına İlişkin 6352-6526 ve 6545 Sayılı Kanun Değişikliklerinin Yargı Kararlarına Etkisi, İstanbul Şehir Üniversitesi Sosyal Bilimler

dosyalarda sonradan kendisini yaptığı açıklamalar ile bağlı görmeyip, dava dosyasına giren delillere istinaden davanın reddine karar vermesi mümkündür. Örneğin, Danıştay'da Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü'nde 657 sayılı Kanun'un 4/B maddesi kapsamında istihdam edilen sözleşmeli personele yönelik 2008 yılı hizmet sözleşmesinde yer alan ibarelerin¹⁰⁹ ve hizmet sözleşmesine dayanak teşkil eden Sözleşmeli Personel Çalıştırılmasına İlişkin Esaslarda yer alan ibarelerin¹¹⁰ iptali ve yürütmesinin durdurulması talebiyle dava açılmıştır. Davacı sendikanın talebini değerlendiren Danıştay, ilk önce Sözleşmeli Personel Çalıştırılmasına İlişkin Esaslar ve tip sözleşmede yer alan ibarelerin üst norm niteliğinde olan 657 sayılı Kanuna ve evrensel hukuk normuna aykırı olduğundan tüm ibarelerin yürütmesinin durdurulmasına karar vermiştir. Aslında burada temel gerekçe, memurlara yaptırılacak zorla çalıştırmanın ne şekilde telafi edileceğine ilişkin bir normun öngörülmemiş olmasıydı. Davanın esasına ilişkin kararında ise daha önce yürütmesinin durdurulmasına karar verdiği, 2008 yılı hizmet sözleşmesinin 3. maddesinin 2. fıkrasının 1.cümlesinde yer alan: "Ayrıca, ilgili kendisine verilen işleri bitirene kadar, normal çalışma saatleri dışında da çalışmak zorundadır." ibaresi ile bu düzenlemenin dayanağını teşkil eden benzer düzenlemenin¹¹¹ iptaline ilişkin talebin reddine karar vermiştir.¹¹²

İdari yargılama usulünde asıl eleştiri konusu olan yürütmenin durdurması için telafisi güç veya imkânsız zararların gerçekleşmesinin yanında kanun

Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2015, s. 76.

¹⁰⁹ 2008 yılı hizmet sözleşmesinin çalışma şartlarına ilişkin 3. maddesinin 2. fıkrasında yer alan: "Ayrıca, ilgili kendisine verilen işleri bitirene kadar, normal çalışma saatleri dışında da çalışmak zorundadır. Normal çalışma saatleri dışında veya tatil günlerinde yapacağı çalışmalar karşılığında ilgiliye herhangi bir ek ücret ödenmez." ibaresi ve 8.maddesinin (b) bendinde yer verilen: "Taraflar, bir ay önce ihbar etmek şartıyla sebep gösterilmeksizin sözleşmeyi feshedebilir." ibaresinin iptali istenmektedir.

¹¹⁰ Sözleşmeli Personel Çalıştırılmasına İlişkin Esaslar(a) dair 06.06.1978 tarih ve 7/15754 sayılı Bakanlar Kurulu Kararının 09.02.1979-7/17150 sayılı kararla değişik 13. maddesinin 3.paragrafında yer alan: "Bu karar esaslarına göre çalıştırılacak sözleşmeli personel, o gün bitirilmesi gereken işlerin bitimine kadar, çalışma saatleri dışında da çalışmak zorundadır." ibaresi ve 4. paragrafında yer verilen: "Sözleşmeli personele normal çalışma saatleri dışında veya tatil günlerinde yapacakları çalışmalarını karşılığında herhangi bir ek ücret ödenmez." ibaresinin iptali istenmektedir.

¹¹¹ Sözleşmeli Personel Çalıştırılmasına İlişkin Esasların 13.maddesinin 3. paragrafında yer verilen: "Bu karar esaslarına göre çalıştırılacak sözleşmeli personel, o gün bitirilmesi gereken işlerin bitimine kadar, çalışma saatleri dışında da çalışmak zorundadır." hüküm 2008 yılı hizmet sözleşmesinin dava konusu edilen ibarenin dayanağını teşkil etmektedir.

¹¹² Danıştay 12. D. 02.02.2010 tarih ve E. 2008/285, K. 2010/426 (Legalbank-İçtihat ve Mevzuat Bankası).

koyucunun işlemin açıkça hukuk aykırı olmasının aramasıdır. Yürütmenin durdurulmasına karar verilmesi için bir şart olarak öngörülen açıkça hukuka aykırılığın gerekçelendirilmesi hâkimleri ihsas-ı reyde bulunmak zorunda bırakacağı ve dolayısıyla yürütmenin durdurulması kararını vermekten kaçınabilecekleri endişesini doğurmuştur.¹¹³ Aslında hâkim de karar verme sürecinde dava konusu işlemin hukuka aykırılığı yönünden bir inceleme yapacağından davacının talebinin reddine veya kabulüne ilişkin bir karar verdiğinde henüz nihai karar vermeden görüşünü açıklamış olacağı endişesini taşımaktadır. Ancak hâkimin yürütmenin durdurulması talebini incelediği aşamada dosyada sadece dava dilekçesi ve ekleri ya da ayrıca davalı idarenin savunması bulunmaktadır. Henüz 2577 sayılı Kanun'un 16. maddesi¹¹⁴ çerçevesinde dilekçeler evresi tamamlanmamış, tarafların varsa keşif veya bilirkişi talepleri yerine getirilmemiş ve duruşma yapılmamıştır. Yani henüz dava konusu uyuşmazlık hakkındaki süreç ilerlememiştir ve hâkimin kanaatinin değişmesi muhtemeldir.

AİHM, belirli bir uyuşmazlıkta, yargılamayı yürüten hâkimin, taraflardan birine yönelik önyargılı ve taraflı tutumunun veya kişisel menfaatinin bulunduğu hususunda somut bir delil bulunmadığı ve kanıtlanmadığı müddetçe tarafsız olduğunun karine olarak kabul edilmesi gerektiğini ifade etmektedir.¹¹⁵ Bu sebeple, yürütmenin durdurulması talebinin reddine veya kabulüne ilişkin kararların gerekçeli verilmesi ile birlikte tarafların zihninde nasıl olsa hâkimin kanaatinin oluştuğundan bahisle dosyaya bilgi, bilgi veya delil sunmanın yersizliğini düşüncesi de tek başına hâkimin tarafsızlığını zedelemeyecektir. Son olarak vurgulamak gerekirse, gerekçeli karar yazma hukukun üstünlüğü ve mahkemenin tarafsızlığına sağlamak için öngörülen

¹¹³ Zehra Odyakmaz, "İdari Yargı ile İlgili Öneriler", İdari Yargının Yeniden Yapılandırılması ve Karşılaştırmalı İdari Yargılama Usulü, Danıştay 133.Yıl Sempozyumu, 2001, s. 149.

¹¹⁴ "Dava dilekçelerinin ve eklerinin birer örneği davalıya, davalının vereceği savunma davacıya tebliğ olunur. 2. Davacının ikinci dilekçesi davalıya, davalının vereceği ikinci savunma da davacıya tebliğ edilir. Buna karşı davacı cevap veremez. Ancak, davalının ikinci savunmasında, davacının cevaplandırmasını gerektiren hususlar bulunduğu, davanın görülmesi sırasında anlaşılırsa, davacıya cevap vermesi için bir süre verilir. Taraflar, yapılacak tebliğlere karşı, tebliğ tarihinden itibaren otuz gün içinde cevap verebilirler. Bu süre, ancak haklı sebeplerin bulunması halinde, taraflardan birinin isteği üzerine görevli mahkeme kararı ile otuz günü geçmemek ve bir defaya mahsus olmak üzere uzatılabilir. Sürenin geçmesinden sonra yapılan uzatma talepleri kabul edilmez." (İYUK md. 16/1-2-3).

¹¹⁵ Bu yöndeki AİHM kararları için bkz. Gregory/ Birleşik Krallık, B. No: 22299/93, 25/02/1997, & 43-49; Fey/ Avusturya, B. No: 14396/88, 24/2/1993, & 28-36; Hauschildt/ Danimarka, B. No: 10486/83, 24/5/1989, & 46-48; McGonnell/ Birleşik Krallık, B. No: 28488/95, 08/2/2000, & 55-57.

kanuni bir yükümlülüktür. Ancak gerekçeli karar yazımının ihsas-ı rey olduğunu düşündüğümüzde veya yargılamayı uzatacak bir ayrıntı olarak kabul ettiğimizde yargılamanın asıl işlevinden uzaklaşmış olacaktır.¹¹⁶

SONUÇ

Yürütmenin durdurulması talebinin reddine veya kabulüne ilişkin kararların Anayasa'nın 141. maddesi, 2577 sayılı Kanun'un 24. ve 27. maddeleri bağlamında gerekçeli olarak verilmesi gerekir. Gerekçeli karar hakkı her şeyden önce Anayasa'nın 36. maddesi ve AİHS'in 6. maddesi kapsamında korunan adil yargılanma hakkının bir uzantısıdır. Hukuk devleti ilkesinin temini için nasıl idarenin eylem ve işlemlerinin yargı denetimine tabi olması gerekiyorsa, yargı organının denetimi de mahkeme kararlarının gerekçeli olması ile mümkündür. Yeterli ve tatmin edici bir gerekçeyle hâkimin kanaatinin hukuki sebepleri hakkında bilgi sahibi olunur. Kanun koyucunun öngördüğü şekilde yazılan gerekçe keyfiliği önler, tarafların yargı organına güven duymasını sağlar ve içtihat birliğinin oluşmasına yardımcı olur. Ancak, bir yargı kararı olan yürütmenin durdurulması kararlarının kimi zaman yetersiz gerekçeyle kimi zaman ise kanundaki matbu ifadeler kullanılarak verildiği görülmektedir. Henüz yargılamanın başında dava konusuna ilişkin açıkça hukuka aykırılık değerlendirmesini yapmak istemeyen hâkim, aslında yargılamanın önemli bir işlevini yerine getirmekten kaçınmaktadır. Hâkimin dava konusu üzerinde yapmış olduğu hukuki değerlendirmeleri ihsas-ı rey olarak kabul etmek güçtür. Zira hâkimin dosyaya giren yeni deliller ışığında farklı bir karar vermesinin önünde kanuni bir engel yoktur. Sonuç olarak, gerekçenin idareye yol gösterici olma işlevi dikkate alınarak yürütmenin durdurulması talebinin kabulüne veya reddine ilişkin kararların açık, net ve anlaşılabilir olmasına ayrıca dikkat edilmelidir. Kanunun öngördüğü bu şartın hâkimler tarafından gözetilmesi halinde; mevcut uyuşmazlıklar tereddütsüz çözüm bulabilir, yeni uyuşmazlıkların doğmasının önüne geçilebilir¹¹⁷ ve tarafların itiraz haklarını kullanabilmeleri kolaylaşır.

¹¹⁶ Akın, s. 76.

¹¹⁷ Sunay, s. 221.

KAYNAKÇA

- Akın R, Yürütmenin Durdurulmasına İlişkin 6352-6526 ve 6545 Sayılı Kanun Değişikliklerinin Yargı Kararlarına Etkisi, İstanbul Şehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- Akural S, İdari Yargıda Yürütmenin Durdurulması Kararlarının Etki ve Sonuçları, 1. Cilt, Danıştay Tasnif ve Yayın Bürosu Yayınları, 1976.
- Akyılmaz B/ Sezginer M/ Kaya C, Türk İdari Yargılama Hukuku, 4. Bası, Savaş Yayınevi, 2020.
- Alp M, “Anayasa Hukuku Açısından Mahkeme Kararlarında Sözde (Görünürde) Gerekçe”, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, Prof. Dr. Mahmut Tevfik Birsnel’e Armağan, 2001, s. 425-441.
- Altay E, “Yargı Kararlarının Uygulanması”, Danıştay Başkanlığı 139. Yıl Sempozyumu, Ankara, 2007, s. 111-134.
- Aslan Z, İdari Yargı’da Yürütmenin Durdurulması, Gözden Geçirilmiş 2. Bası, Alfa Yayıncılık, 2001.
- Candan T, Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu, 4. Bası, Adalet Yayınevi, 2011.
- Çağlayan R, İdari Yargılama Hukuku, 9. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Eylül 2017, (İdari Yargılama Hukuku).
- Çağlayan R, İdari Yargı Kararlarının Sonuçları ve Uygulanması, 3. Baskı, Asil Yayıncılık, 2004.
- Demirci Ü, “Yürütmenin Durdurulması-2”, 2007, 497, Maliye ve Sigorta Yorumları, s. 47-51.
- Domaniç H, “Danıştay Kararları ve Bir Kısım Basın”, Son Havadis Gazetesi, 15.02.1966.
- Gözler K, “Mahkeme Kararlarının Yayınlanması Sorunu”, (Yayın Tarihi: 25 Kasım 2020), <www.anayasa.gen.tr/mah-karar-yayini.htm> Erişim Tarihi 12.05.2021.
- Gözler K, İdare Hukuku, 1. Cilt, 3. Bası, Ekin Yayınevi, 2019.
- Gözübüyük A Ş, Yönetmelik Yargı, 30. Bası, Turhan Kitabevi, 2010.

- Gülan A, “Uzun Karar Kısa Gerekçe”, İdari Yargıda Gerekçeli Karar Hakkı, İstanbul Barosu İdare ve Vergi Hukuku Komisyonu ve İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ortaklaşa Düzenlemiş Olduğu Panel, 2019.
- Güleç Ş, Medeni Yargılama Hukukunda Hâkimin Davayı Aydınlatma Ödevi, Seçkin Yayınevi, 2021.
- Günday M, “Yürütmenin Durdurulması Kararı ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar”, İdari Yargı Sempozyumu, 2000, s. 13-21.
- Harris D J/ O’B M/ Warbrick C, Law of the European Convention on Human Rights, Butterworths, 1995.
- İnceoğlu S, Adil Yargılanma Hakkı ve Yargı Etiği, Şen Matbaa, 2007.
- İnceoğlu S, Adil Yargılanma Hakkı, Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi- 4, Avrupa Konseyi, 2018, (El Kitabı).
- Jacobs F G/ White R C A, The European Convention on Human Rights, 2. Ed., Oxford University Press, 1996.
- Kaboğlu İ Ö, “Yürütmenin Durdurulması”, 1976, 4, Ankara Barosu Dergisi, s. 639-658.
- Karakuş Z, İdari Yargıda Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun Uygulanması, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2011.
- Kaplan G, İdari Yargılama Hukuku, 3. Baskı, Ekin Yayınevi, 2018.
- Kılınç B, Anayasa ve İdare Hukukunda Yürütmenin Durdurulması, Adil Yayınevi, 1998.
- Kıratlı M, “Yürütmenin Durdurulması”, 1966, XXI(4), Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, s. 173-196.
- Koçak N T, Dilekçe Örnekleriyle Uygulamada Yürütmenin Durdurulması, Seçkin Yayıncılık, 2017.
- Odyakmaz Z, “İdari Yargı ile İlgili Öneriler”, İdari Yargının Yeniden Yapılandırılması ve Karşılaştırmalı İdari Yargılama Usulü, Danıştay 133. Yıl Sempozyumu, 2001, s. 141-151.
- Onar S S, İdare Hukukunun Umumi Esasları, 3. Cilt, İsmail Akgün Matbaası, 1966.

- Oytan M, Danıştay'da Görülen Davalarda Yürütmenin Durdurulması, Ülkemiz Matbaa, 1973.
- Özay İ H, Devlet İdari Rejim ve Yargısal Korunma, Filiz Kitabevi, 1986.
- Özay İ H, Günışığında Yönetim II Yargısal Korunma, On İki Levha Yayıncılık, 2010, (Günışığı).
- Özdeş O, "İdari Yargıda Yürütmenin Durdurulması ve Niteliği", 1979, 9, Danıştay Dergisi 32-33, s. 3-21.
- Özekes M, Medeni Usul Hukukunda Hukuki Dinlenilme Hakkı, Yetkin Yayınları, 2003.
- Pekcantez H/ Atalay O/ Özekes M, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Hükümlerine Göre Medeni Usul Hukuku, 10. Bası, Yetkin Yayınları, 2011.
- Reid K, A Practitioner's Guide to The European Convention on Human Rights, Sweet & Maxwell, London 1998.
- Sarıca R, "Tehir-i İcra", Danıştay Kararları ve Yürütmenin Durdurulması, Türk Hukuk Kurumu Yayınları, 1966, s. 26-30, (Tehir-i İcra).
- Sarıca R, "Tehir-i İcra Kararlarının Yerine Gelmesi", Danıştay Kararları ve Yürütmenin Durdurulması, Türk Hukuk Kurumu Yayınları, 1966, s. 31-38.
- Seçkin S, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Karar İncelemesi (Hiro Balani/ İspanya)", 2015, 1(2), İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, s. 143-157.
- Sunay Z A, İptal Davalarında Gerekçeli Karar Hakkı, Seçkin Yayıncılık, 2016.
- Şeker N, "Strazburg Yargı Kararlarında Doğru, Haklı, Yasal ve Makul Gerekçe Biçimleri", 2007, 65(2), Ankara Barosu Dergisi, s. 179-200.
- Şirin T, "Anayasa Mahkemesi Kararlarında (İdari Yargı Bağlamında) Gerekçeli Karar Alma Hakkı", 2021, 12(48), TAAD, s. 65-86.
- Tanrıver S, "Tabii Hâkim İlkesi ve Medeni Yargı", 2013, (104), TBB Dergisi, s. 11-35.
- Tekinsoy M A, İdari Yargılama Hukukunda Yürütmenin Durdurulması, Savaş Yayınevi, 2013.

- Torun F, İdari Yargıda Yürütmenin Durdurulması, Seçkin Yayıncılık, 2021.
- Tuncay A H/ Özdeş O/ Başpınar R, “İdari Yargılama Usulü”, Yüzyıl Boyunca Danıştay, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1968, s. 709-714.
- Türkiye Kamu-Sen’in Hukuk Mücadelesi, Arge Yayın No: 24, (Kamu-Sen).
- Türkoğlu Üstün K, İdari Yargılama Usulüne Hâkim Olan İlkeler, Seçkin Yayıncılık, 2019.
- Uler Y, İdari Yargıda İptal Kararlarının Sonuçları, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1970.
- Ülgen İ H , “Danıştay’ın 105. Kuruluş Yıl Dönümü Açış Konuşması”, 1973, 3(8), Danıştay Dergisi, s. 3-13.
- Yenice K/ Esin Y, Açıklamalı-İçtihatlı-Notlu İdari Yargılama Usulü, Arısan Matbaacılık, 1983.
- Yılmaz D, “İstanbul Barosu, İdari Yargıda Gerekçeli Karar Hakkı”, İstanbul Barosu İdare ve Vergi Hukuku Komisyonu ve İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ortaklaşa Düzenlemiş Olduğu Panel, 2019.
- Yılmaz E, Hukuk Sözlüğü, 6. Bası, Yetkin Yayınları, 2001.
- Yılmaz Özel N, Adil Yargılanma Hakkı Kriterlerinin Türk İdari Yargılama Hukuku Açısından Muhtemel ve Gerçekleşen Etkileri, S.S. Onar İdare Hukuku ve İlimler Arşivi Yayın No:2016/3, On İki Levha Yayıncılık, 2016.

